

bilan birga mehnat salohiyati hududdagi mavjud resurslar tarkibi, ularning ma’lumoti va ishsizlik darajasi kabi ko’rsatkichlarda baholanadi. Bu omil iqtisodiyotning bevosita rivojlanishiga ta’sir ko’rsatib, yuqori texnologiyalar tarmoqlarda ilmiy, innovatsion-texnologik rivojlanishning asosi hisoblanadi.

Yuqoridagilar asosida xulosa qilsak, hududning iqtisodiy salohiyatini belgilashda ikki yondashuvga e’tibor qaratish zarur. Jumladan, resursli hamda natijali yondashuvlar asosida iqtisodiy salohiyatni o’rganamiz. Bunda, dastlab hududning resurs salohiyatini tadqiq qilish maqsadga muvofiq deb hisoblaymiz. Chunki, mavjud resurslar o’z navbatida mintaqa iqtisodiyotini ixtisoslashuv darajasini hamda ustuvor omillarini belgilaydi. Bu o’rinda Qoraqalpog’iston Respublikasi turizm salohiyati, ishlab chiqarish-resurs salohiyati bo’yicha yetakchi mintaqalardan biri hisoblanadi. Demak, moliya-bank tizimini rivojlantirish uchun resurslarga va ulardan foydalanish holatiga alohida e’tibor qaratish zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar ro’yxati:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 11-sentabrdagi ““O‘zbekiston - 2030” strategiyasi to‘g‘risida”gi PF-158-son Farmoni. <https://lex.uz/docs/6600413>

2. Реанович Е.А. Смысловые значения понятия «Потенциал». // Международный научно-исследовательский журнал. Т.2, №7, 2019. – 14-15 с.

3. Shanazarova G.B. Sanoat korxonalarining innovatsion salohiyatini baholashning ayrim nazariy masalalari. // “Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar” ilmiy-elektron jurnali. №4, iyul-avgust, 2017-yil.

4. Храмова Т.Г., Храмова О.О. Тенденции развития потенциала регионального потребительского рынка. // Вестник НГУЭУ, №2, 2019 г. - 162–174 с.

5. Rustamov N.I., To‘xtayeva M.Sh. Sanoat korxonalarida hududiy resurs salohiyatidan samarali foydalanish yo‘llari. // “Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar” ilmiy-elektron jurnali, №6, noyabr-dekabr, 2020-yil. 93-99 b.

6. Полянская Н.М., Колесняк А.А., Коволенко Е.И. “Научный потенциал как фактор инновационного социально-экономического развития регионов” статья в журнале Вопросы инновационной Экономики, №12, 2022 г. - 519-534.

LIZINGLI INVESTITSIYALASH MEXANIZMINI TAKOMILLASHTIRISH USULLARI

i.f.d, professor **Kadirov Abdurashid Madjidovich**
TDIU huzuridagi “O‘zbekistonni iqtisodiyotini rivojlantirishning
ilmiy asoslari va muammolari” ilmiy-tadqiqot markazi,
Axmedieva Aliya Toxtarovna
TDIU DSc, professori.v.b

Bugungi kunda taraqqiy etgan mamlakatlarda lizingli investitsiyalash mexanizmini takomillashtirishning makroiqtisodiy jihatlarini tadqiq etilganiga qaramay, lizing kompaniyalari tomonidan investitsiyalashning yangicha mexanizmlarini ishlab chiqish dolzarb masala hisoblanmoqda. Jahonda lizingli investitsiyalash mexanizmini takomillashtirishning xududiy jihatlarini tadqiq etishda asosiy kapitalga investitsiyalar ko’rinishidagi moliyaviy oqimlarni

iqtisodiyotning real sektoriga yo‘naltirish va lizing bozori sub’ektlari o‘rtasida barqaror iqtisodiy aloqalarni o‘rnatish muhimligiga e‘tibor qaratilmoqda. Lizing bozorining imkoniyatlari va salohiyatidan samarali foydalanish o‘rta muddatli istiqbolda milliy iqtisodiyotni rivojlantirish strategiyasining ustuvor yo‘nalishlarini amalga oshirishga ta‘sir ko‘rsatadi.

Bunda, avvalo, innovatsion texnologiyalarni joriy etish, ishlab chiqarishni modernizatsiya qilish va sanoat ishlab chiqarish tarmoqlarining raqobatbardoshligini ta‘minlash, asosiy kapitalni texnologik qayta ishlab chiqarishga investitsiyalarni jalb etish, tadbirkorlikni rivojlantirish bo‘yicha ilmiy tadqiqotlar olib borilmoqda.

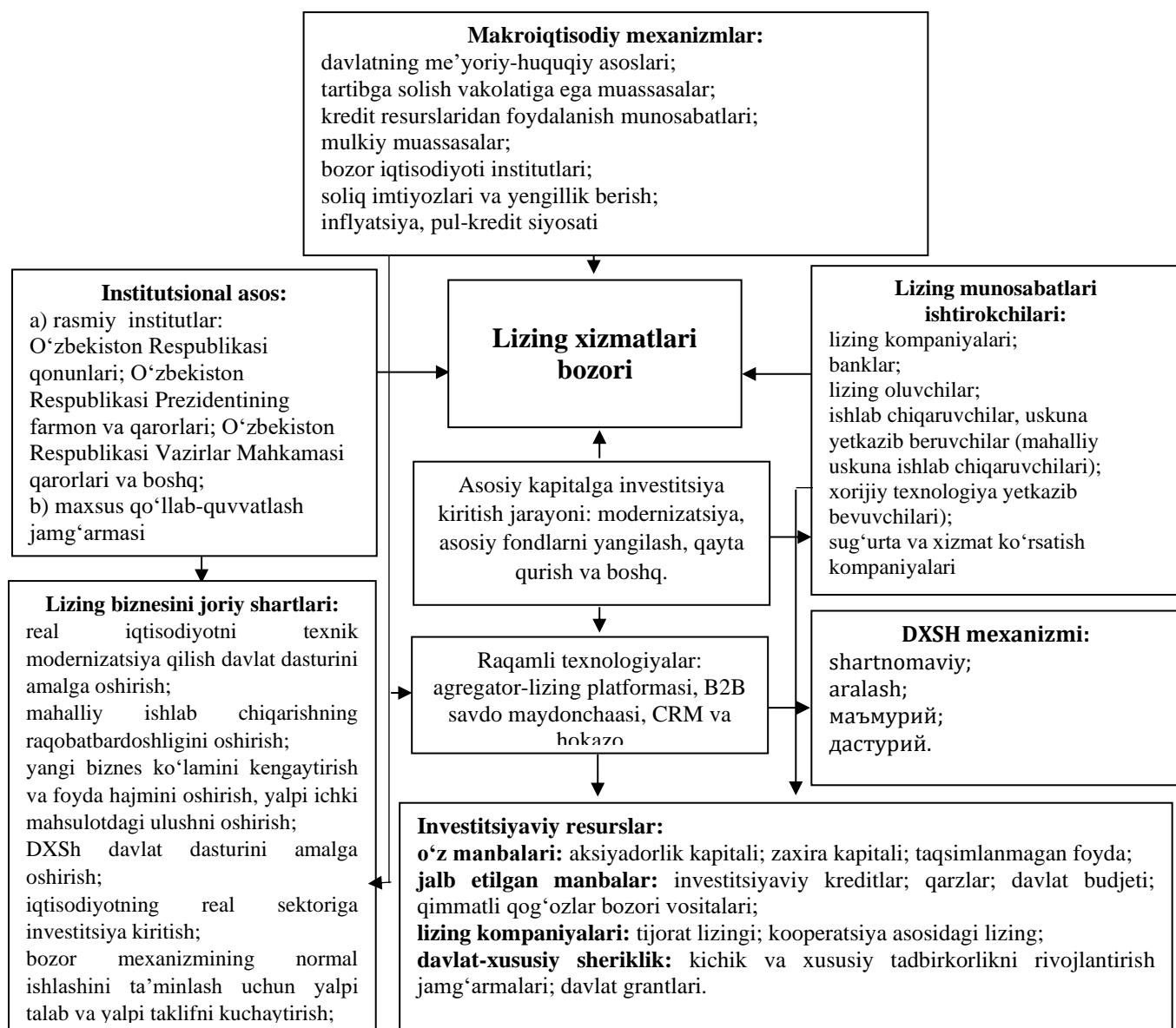
O‘zbekistonda investitsiya mexanizmlarini takomillashtirishning makroiqtisodiy masalalariga alohida e‘tibor qaratilib, bu borada quyidagi maqsad qo‘yilmoqda: «Mamlakatda investitsiya muhitini yanada yaxshilash va uning jozibadorligini oshirish, kelgusi besh yilda 120 milliard AQSh dollari, jumladan 70 milliard dollar xorijiy investitsiyalarni jalb etish choralari ko‘rish»². Bu maqsadning izchil va samarali amalga oshirilishi mamlakatimiz iqtisodiyotiga sarmoya kiritishning lizing mexanizmining ulushini sezilarli darajada oshiradi. Lizing kompaniyalari tomonidan investitsiya loyihalarini amalga oshirish uchun investitsiyalarni jalb qilishda lizing vositasining ulushini oshirish muxim ahamiyatga ega. Lizing mexanizmi o‘zi bilan xo‘jalik yurituvchi subyektlar investitsion faoliyatining muhim elementini ifodalashi, lizing faolligini rag‘batlantirish va qo‘llab-quvvatlash choralari ko‘plab xorijiy davlatlarning investitsiya siyosatiga kiritilganligi ko‘rsatib berilgan. European Federation of Equipment Leasing Company Association (Leaseurope) fikriga ko‘ra, lizingning ommalashuvi va uning faollashish xususiyati mamlakatda iqtisodiy rivojlanish darajasi ko‘rsatkichlaridan biri hisoblanadi³.

Yuqorida bayon etilganlardan kelib chiqqan holda, bozorda raqobat kuchayishi sharoitida yuzaga keluvchi cheklangan moliyaviy resurslar tadbirkorlarni muqobil manbalardan investitsiyalarni jalb etish orqali texnologik jarayonlarni takomillashtirishga undaydi. Shu tariqa, lizing sohasidagi iqtisodiy munosabatlarni davlat tomonidan qo‘llab-quvvatlash, soliqqa tortish, moliya-kredit siyosati, institutlar va infratuzilmani rivojlantirish, sug‘urtalash va boshqa mexanizmlar orqali tartibga soluvchi yangi makroiqtisodiy muhit yuzaga keladi (1-rasm).

Lizingli investitsiyalash mexanizmining mohiyatini tushunish uning imkoniyatlarini kengaytirish imkonini beradi va lizing operatsiyalarida bir vaqtning o‘zida barcha ishtirokchi xo‘jalik yurituvchi sub’ektlarga tegishli mulkka egalik qilishning ikki tomonlamaligi institutsional asosni takomillashtirishni talab etadi.

² O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022 yil 28 yanvardagi «2022-2026 yillarda Yangi O‘zbekistonni rivojlantirish strategiyasi to‘g‘risida»gi PF-60-son farmoni

³ Rapport sur le contract de credit-bail (leasing).UNIDROIT. 1975. EtudeLIX – Doc. 1. P. 17.

1-rasm. O‘zbekiston Respublikasida lizing xizmatlari bozorining makro-va mezo-iqtisodiy muhiti⁴

Milliy qonunchilikda lizing munosabatlari moliyaviy faoliyat turi sifatida taqdim etilgan bo‘lib, u investitsiya jarayonining bir qismi sifatida lizingning mohiyati va o‘ziga xos xususiyatlarini to‘liq ochib bermaydi. O‘tkazilgan tahlil shuni ko‘rsatdiki, O‘zbekiston Respublikasida mavjud bo‘lgan me’oriy-huquqiy hujjatlar lizing kompaniyalari faoliyatini rivojlantirish uchun zarur institutsional asoslarni yaratdi. Lizing munosabatlarining qonun hujjatlari bazasini takomillashtirish zarurati quyidagi qoidalarni amalga oshirish bilan bog‘liq:

asosiy kapitalga investitsiya kiritishda lizing mexanizmi ulushini oshirish uchun shart-sharoitlar yaratish;

ishlab chiqarishni texnologik modernizatsiya qilish, shu jumladan moliyaviy imkoniyatlari cheklangan tadbirkorlar uchun investitsiya manbalarini kengaytirish;

moliya institutlari o‘rtasida raqobatni rivojlantirishga, iqtisodiyotning real

⁴ Mualliflar ishlanmasi.

sektori sub’ektlari uchun investitsiya manbalarini kengaytirishga yordam beradi; qo’shimcha garovni talab etmaydi, lizing oluvchining talablariga muvofiq uskunalar bilan ta’minlaydi, shuningdek investitsiya loyihalariga servis xizmatini ko’rsatib boradi.

Davlat tomonidan tartibga solishning joriy etilishi lizing bozorini tashkil etishga ijobiy ta’sir ko’rsatadi, bu borada o’rganishlar quyidagilarni asoslaydi:

investitsiya dasturlarini amalga oshirishda lizingni tartibga solish funksiyalarini O’zbekiston Respublikasi Iqtisodiy rivojlanish va kambag’allikni qisqartirish vazirligiga, nazorat funksiyalari esa O’zbekiston Respublikasi Moliya vazirligiga o’tkazish mumkin;

lizing faoliyatining o’z-o’zini tartibga solish (SRO) konsepsiyasi ilgari surilmoqda. O’z-o’zini tartibga soluvchi tashkilot lizing amaliyotlarini o’tkazish mezonlari va qoidalarini ishlab chiqishi va ularning barcha a’zolar tomonidan bajarilishini ta’minlashi, shuningdek, lizing xizmatlari iste’molchilarining huquq va manfaatlarini himoya qilish tizimini yaratishi va qo’llab-quvvatlashi kerak;

lizing kompaniyalarining o’z mablag’lari miqdori masalasi yuzaga keluvchi, o’z kapitalining yetarlilik mezoni bo’yicha lizing kompaniyalari reestrini joriy etish zarurati taklif etiladi. Lizing kompaniyalari kapitalining yetarliligi me’yorlarining joriy etilishi investor va kredit beruvchilar uchun lizing kompaniyalari faoliyatining ochiqligi va shaffofligini oshirish imkonini beradi.

Shu tariqa, O’zbekiston Respublikasida lizingni rivojlantirish bo’yicha ko’rilayotgan chora-tadbirlar strategiyasi lizing faoliyatining barcha ishtirokchilarini lizing xizmatlari bozorini rivojlantirish strategiyasini amalga oshirish uchun qo’shimcha imtiyoz va qulayliklardan samaraliroq foydalanishga undashga qaratilgan.

Adabiyotlar ro’yxati:

1. O’zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022 yil 28 yanvardagi «2022-2026 yillarda Yangi O’zbekistonni rivojlantirish strategiyasi to’g’risida»gi PF-60-son farmoni

2. O’zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020 yil 3 apreldagi PF-5978-sonli «Koronavirus pandemiyasi davrida aholi, tadbirkorlik subyektlari va iqtisodiyot tarmoqlarini qo’llab-quvvatlash bo’yicha qo’shimcha chora-tadbirlar to’g’risida»gi farmoni.

3. To’xtaxonov I. Investitsiya faoliyatini noan’anaviy moliyalashtirish manbalarini shakllantirishning nazariy asoslari. Bank-moliya akademiyasi jurnali 2020 y. 4-son. - 166 b.,

4. Сабиров О.Ш. Повышение инвестиционной привлекательности и создание благоприятного инвестиционного климата. «Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar» ilmiy elektron jurnali. 5-son, sentyabr-oktyabr, 2020-yil.

5. Mustafakulov Sh.I. Investitsion muhit jozibadorligi: nazariya, metodologiya va amaliyot. Monografiya. – Toshkent: Iqtisod-moliya, 2017 yil. – 328 b.

6. Пенчукова Т.А. Развитие системы государственного регулирования лизинговых услуг в России. // Российский экономический интернет-журнал. -№ 3. -2013.,

7. Джуха, В. М. Лизинг. – М.: Феникс, 2021. - 320 с.